

دانشگاه پیام نور

اخلاق زیست محیطی

(رشته آموزش محیط زیست)

www.ketab.ir

دکتر سید محمد شبیری دکتر مهدیه رضایی

سرشناسه	شیرینی، سیدمحمد، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدید آور	Shobeiri, Seyed Mohammad
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه پیام نور، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	دوازده، ۳۰۹ ص.
فروست	دانشگاه پیام نور؛ ۲۵۴۳. گروه آموزش محیط زیست؛ ۱/۴
شابک	978 - 964 - 14 - 0591 - 7
وضعیت فهرست نویسی	فیپا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	اخلاق زیست محیطی - آموزش برنامه ای
موضوع	Environmental ethics -- Programmed instruction
موضوع	اخلاق زیست محیطی - آزمون ها و تمرین ها
موضوع	Environmental ethics -- Examinations, questions, etc
شناسه افزوده	شایی، مهدیه، ۱۳۶۲ -
شناسه افزوده	دانشگاه پیام نور.
شناسه افزوده	Payam Noor University
رده بندی کنگره	۱۳۰ / الف ۵۲، ۴۲۲ GE
رده بندی دیویی	۱۷
شماره کتابشناسی ملی	۵۵۰۰۹۸۳۸ - ۵۵۵۰۲۱۰۴

اول مرداد ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰ جلد

اخلاق زیست محیطی: قیمت: ۳۳۰۰۰۰ ریال

مؤلفان: دکتر سیدمحمد شبیری - دکتر مهدیه شایی

ویراستار علمی: دکتر مهران فرج

تهیه و تولید: دفتر تدوین و تولید کتب و محتوای آموزشی

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مرکز چاپ و توزیع دانشگاه پیام نور

شابک: ۷ - ۵۹۱ - ۱۴ - ۹۶۴ - ۹۷۸

ISBN: 978 - 964 - 14 - 0591 - 7

فروش این کتاب فقط از طریق نمایندگی های دانشگاه پیام نور مجاز می باشد و فروش آن در سایر مراکز فروش کتاب موجب تعقیب قانونی فروشنده خواهد گردید.

(کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر محفوظ و متعلق به دانشگاه پیام نور است. تولید، کپی یا خلاصه برداری، نشر و ترجمه، چاپ، افست، توزیع گسترده، تهیه CD و ... این اثر یا بخشی از آن اعم از متن، طرح پشت و روی جلد و ... بدون اخذ مجوز کتبی از معاونت فناوری و پژوهش دانشگاه خلاف مقررات و تعرض به حقوق مادی و معنوی دانشگاه است. متخلفین وفق قانون حمایت از مولفان و مصنفان و هنرمندان دارای مسئولیت حقوقی و کیفری بوده و تحت پیگرد قرار می گیرند.)

آدرس فروشگاه مرکزی چاپ و انتشارات دانشگاه پیام نور: تهران، خیابان شهید رجایی،
نرسیده به تقاطع آزادگان، جنب ورزشگاه یادآوران، تلفن: ۵۵۵۰۲۱۰۴ - ۵۵۰۰۹۸۳۸

سایت فروش اینترنتی: <http://digibook.pnu.ac.ir>

فهرست مطالب کتاب

پیشگفتار

یازده

۱	فصل اول: علوم و احکام اخلاق
۱	هدف کلی
۱	هدف‌های یادگیری
۲	مقدمه
۲	۱-۱ تعریف اخلاق
۲	۱-۱-۱ اخلاق در لغت
۳	۱-۱-۲ اخلاق در اصطلاح
۱۰	۲-۱ ویژگی‌های یک فعل اخلاقی
۱۱	۳-۱ ساختار یک گزاره اخلاقی
۱۳	۴-۱ قلمرو دانش اخلاق
۱۴	۵-۱ فلسفه وجودی علم اخلاق
۱۶	۶-۱ فلسفه اخلاق
۱۷	۱-۶-۱ دیدگاه‌های موجود در فلسفه اخلاق
۲۰	۲-۶-۱ شاخه‌های فلسفه اخلاق
۳۰	۳-۶-۱ معیار ارزش‌گذاری اخلاقی
۴۵	۷-۱ اصول اخلاقی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۴۸	خلاصه فصل اول
۵۱	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل اول
۵۲	خودآزمایی تشریحی فصل اول

۵۳	فصل دوم: آشنایی با اخلاق محیط‌زیستی و مبانی آن
۵۳	هدف کلی
۵۳	هدف‌های یادگیری

۵۴	مقدمه
۵۵	۱-۲ تعریف محیط‌زیست و اجزای تشکیل دهنده آن
۵۷	۲-۲ چرا باید از محیط‌زیست حفاظت کنیم
۵۷	۱-۲-۲ توجیه منفعت طلبانه
۵۹	۲-۲-۲ توجیه بوم‌شناختی
۵۹	۳-۲-۲ توجیه زیباشناختی و فرهنگی
۶۰	۴-۲-۲ توجیه اخلاقی
۶۱	۳-۲ بحران محیط‌زیستی
۶۲	۱-۳-۲ مهم‌ترین معضلات محیط‌زیستی
۷۲	۴-۲ ریشه بحران محیط‌زیستی در کجاست؟
۷۶	۵-۲ اخلاق محیط‌زیستی
۷۶	۱-۲-۲ تعریف اخلاق محیط‌زیستی
۷۷	۵-۲-۲ ضرورت توجه به اخلاق محیط‌زیستی
۸۰	۳-۵-۲ ویژگی‌های اخلاق محیط‌زیستی
۸۲	۴-۵-۲ مبانی اخلاق محیط‌زیستی
۱۰۲	خلاصه فصل دوم
۱۰۴	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل دوم
۱۰۵	خودآزمایی تشریحی فصل دوم
۱۰۷	فصل سوم: اخلاق محیط‌زیستی و ادیان الهی
۱۰۷	هدف کلی
۱۰۷	هدف‌های یادگیری
۱۰۸	مقدمه
۱۰۸	۱-۳ دیدگاه‌های منفی نسبت به دین در رابطه با بحران محیط‌زیست
۱۰۹	۱-۱-۳ انتقاد تسخیر
۱۱۲	۲-۱-۳ انتقاد سکوت
۱۱۳	۳-۱-۳ دیدگاه طبیعت‌گرایان ماده‌گرای حامی محیط‌زیست
۱۱۴	۴-۱-۳ انتقاد موقت‌انگاری دنیا
۱۱۴	۵-۱-۳ احیا و حیات
۱۱۵	۲-۳ پاسخ به انتقادهای وارده از دیدگاه نگرش‌های مثبت به نقش دین در برابر طبیعت و بحران محیط‌زیست
۱۱۹	۳-۳ طبیعت در ادیان
۱۱۹	۱-۳-۳ ادیان دوستدار طبیعت
۱۵۰	خلاصه فصل سوم
۱۵۲	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل سوم
۱۵۳	خودآزمایی تشریحی فصل سوم

فصل چهارم: مبانی فلسفی پنج گانه اخلاق محیط‌زیستی از دیدگاه اسلامی

هدف کلی

هدف‌های یادگیری

مقدمه

۱-۴ مبانی معرفت‌شناختی اخلاق محیط‌زیستی

۱-۴-۱ نفی انحصارگرایی و تنوع ابزار شناخت هستی

۱-۴-۲ معرفت بخشی آموزه‌های قرآن و روایات معتبر اسلامی

۱-۴-۳ اصول مستخرج از مبانی معرفت‌شناختی

۲-۴ مبانی هستی‌شناختی اخلاق محیط‌زیستی

۲-۴-۱ محیط‌زیست و عالم طبیعت، عالمی از عوالم هستی

۲-۴-۲ ارتباط طولی محیط‌زیست با سایر عوالم هستی

۲-۴-۳ مداوند به عنوان منشأ، مبدأ و مقصد محیط‌زیست

۲-۴-۴ محیط‌زیست، تجلی و آینه خداوند

۲-۴-۵ طبیعت، مورد محبت و عشق خداوند

۲-۴-۶ سیر استواری و فمندی گیتی

۲-۴-۷ طبیعت به مثابه نعمت الهی

۲-۴-۸ طبیعت به مثابه امت الهی

۲-۴-۹ نقش نوع تعامل با طبیعت در زندگی اخروی

۲-۴-۱۰ ضرورت صلح و آشتی با طبیعت

۳-۴ مبانی گیتی‌شناختی اخلاق محیط‌زیست

۳-۴-۱ اثرکردن و جاری‌شدن صفات وجودی کمالی در گیتی

۳-۴-۲ اصول مستخرج از مبانی گیتی‌شناختی

۴-۴ مبانی انسان‌شناختی اخلاق محیط‌زیستی

۴-۴-۱ انسان بخشی از اکوسیستم هستی

۴-۴-۲ جنبه‌های برتری انسان بر موجودات دیگر

۴-۴-۳ آفرینش انسان به گونه‌ای ویژه (احسن تقویم)

۴-۴-۴ برخورداری انسان از کرامت ذاتی فیزیکی

۴-۴-۵ اصول مستخرج از مبانی انسان‌شناختی اخلاق محیط‌زیستی

۵-۴ مبانی ارزش‌شناختی اخلاق محیط‌زیستی

۵-۴-۱ نزدیکی به خداوند، معیار توجیه منزلت اخلاقی موجودات

۵-۴-۲ ارتقای شأن اخلاقی محیط‌زیست به شخصیت

۵-۴-۳ امکان ساقط‌شدن از احترام و شأن اخلاقی

۵-۴-۴ نسبی‌بودن شأن اخلاقی مستقل و وابسته

۵-۴-۵ عدم تحقق موجود پست مطلق

خلاصه فصل چهارم

خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل چهارم

فصل پنجم: رابطه اخلاق، فرهنگ و محیط‌زیست

هدف کلی

هدف‌های یادگیری

مقدمه

۱-۵ مفهوم فرهنگ

۲-۵ معانی لغت‌نامه‌ای کلمه فرهنگ

۱-۲-۵ معانی واژه فرهنگ در زبان فارسی

۲-۲-۵ معانی واژه فرهنگ در زبان‌های اروپایی

۳-۵ چیس فرهنگ

۳-۵ فرهنگ تجزیه‌پذیر یا تجزیه‌ناپذیر

۴-۵ ابعاد فرهنگ

۵-۵ تحلیل‌های متعارف از تعریف فرهنگ

۶-۵ لزوم فرهنگ‌سازی برای حفاظت از محیط‌زیست

۱-۶-۵ حفظ محیط‌زیست، ضرورت انکارناپذیر

۷-۵ رابطه اخلاق و فرهنگ

۱-۷-۵ حدود ممکن تحول در فرهنگ

۲-۷-۵ اخلاق به‌عنوان یک نظام

۳-۷-۵ اخلاق و برنامه‌ریزی فرهنگی در جمهوری اسلامی ایران

۸-۵ رابطه فرهنگ و حفظ محیط‌زیست

۹-۵ محیط‌زیست در فرهنگ و سنن ایرانیان

۱-۹-۵ طبیعت و نوروز

۲-۹-۵ چهارعنصر زندگی‌بخش

۳-۹-۵ آناهیتا، الهه آب

۴-۹-۵ از بادبره تا انهار

۱۰-۵ آموزش محیط‌زیست و فرهنگ‌سازی

۱-۱۰-۵ آموزش محیط‌زیست، فرهنگ‌سازی و قرن اطلاعات

۲-۱۰-۵ آموزش محیط‌زیست، فرهنگ‌سازی و رسانه‌های مجازی

۳-۱۰-۵ آموزش محیط‌زیست، فرهنگ‌سازی کشور و سایر نهادها در ایران

خلاصه فصل پنجم

خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل پنجم

خودآزمایی تشریحی فصل پنجم

فصل ششم: درآمدی بر لزوم آموزش اخلاق محیط‌زیستی

هدف کلی

هدف‌های یادگیری

۲۷۸	مقدمه
۲۷۹	۱-۶ اجزای پارادایم اسلامی آموزش اخلاق محیط‌زیستی
۲۸۲	۲-۶ پیشینه برگزاری دوره‌های آموزش اخلاق محیط‌زیستی در سطح جهانی
۲۸۴	۳-۶ نقش حمایت در آموزش اخلاق محیط‌زیستی
۲۸۸	۴-۶ روش‌های آموزش اخلاق محیط‌زیستی
۲۹۰	۵-۶ دغدغه‌های موضوعی در آموزش اخلاق محیط‌زیستی
۲۹۲	خلاصه فصل ششم
۲۹۳	خودآزمایی چهارگزینه‌ای فصل ششم
۲۹۴	خودآزمایی تشریحی فصل ششم
۲۹۵	پاسخنامه
۲۹۷	منابع و مآخذ

پیشگفتار

بی‌تردید جامعه امروز دوره رستایی را از نظر صورت‌بندی‌های فرهنگی و اجتماعی تجربه می‌کند و دانشگاه‌ها هم با سایر مراکز علمی و پژوهشی، موظف‌اند ضمن پرداختن به مبانی ارزشی و اعتقادی جامعه، نوعی از اخلاق محیط‌زیستی را توسعه دهند که به حفظ محیط‌زیست کمک کند و در نهایت عمل انسان‌ها در تعامل با آن باشد. دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی، مسئولان اهدا و سازی اجتماعی نیز به‌شمار می‌روند زیرا در آن‌ها افکار و اندیشه‌های جایید، پرورش می‌یابند. ریشه اصلی بحران‌های محیط‌زیستی و نابسامانی‌های موجود در حفاظت از منابع طبیعی، به چگونگی درک و باورهای انسان نسبت به محیط‌زیست برمی‌گردد، زیرا رفتارهای ما به‌وسیله اندیشه‌هایمان راهبری و هدایت می‌شود و رفتار مردم در حال محیط‌زیست، وابسته به آن چیزی است که درباره محیط طبیعی پیرامون خود می‌اندیشند. دانش و بینشی که افراد در این مراکز، پیرامون اخلاق محیط‌زیستی کسب می‌کنند و به صورت قابلیت‌ها و توانایی‌های فنی و تخصصی و نگرش‌ها در آن‌ها ظاهر می‌شود، عامل مؤثری در شکل‌گیری خوی و منش اجتماعی نسبت به محیط‌زیست خواهد بود. همچنین برای اینکه یک جامعه، ارزش‌های موجود در ارتباط با محیط‌زیست را موردنقد قرار دهد، افراد آن جامعه باید بتوانند به‌طور آگاهانه نسبت به خود و دیگران عمل کنند. این درحالی است که رفتار اخلاقی نیز می‌باید داوطلبانه و آگاهانه باشد. فرد ناآگاه منفعل است درحالی‌که فرد آگاه قادر است خوبی را از بدی، درستی را از اشتباه و مسئولیت و تعهد نسبت به ارزش‌ها را تشخیص دهد. چنین فردی توانایی قائل‌شدن

تفاوت بین رفتارهای مختلف را خواهد داشت. از این رو نقش بسیار مهم آموزش و پژوهش در تمام سطوح در بالابردن سطح دانش، توانایی تحلیل، اخلاق و مسئولیت‌پذیری افراد در برابر جامعه و محیط‌زیست انکارناپذیر است؛ بنابراین، دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی هم با ایفای نقش آموزشی خود و هم با انجام پژوهش، ضمن اثرگذاری بر تفکر و باورهای محیط‌زیستی افراد، نه تنها بر آگاه‌سازی اجتماع و تعیین مهم‌ترین موضوعات مورد بحث پیرامون حفاظت از محیط‌زیست، تأثیر گذارند بلکه در تعریف و تبیین رهیافت‌های اخلاقی مورد استفاده برای حفاظت از محیط‌زیست نیز مؤثر هستند و به همین دلیل، دانشگاه‌ها و مراکز علمی و پژوهشی بدون پرداختن به این موارد، قادر به عمل به رسالت خود در برابر محیط‌زیست نخواهند بود. کتاب حاضر با عنوان اخلاق محیط‌زیستی، مجموعه‌ای از مباحث مربوط به اخلاق محیط‌زیستی را در سه فصل ارائه می‌دهد، فصل اول این کتاب در قالب کلیات به بررسی علوم و مباحث اخلاقی به عنوان مبنای برای مطالعه اخلاق محیط‌زیستی، اختصاص دارد، در فصل دوم، اخلاق محیط‌زیستی و مبانی آن از دیدگاه جهت‌گیری‌های ارزشی و رهیافت‌های مختلف مورد بررسی قرار گرفته است. فصل سوم، به بررسی اخلاق محیط‌زیستی در ادیان مختلف، اختصاص یافته و در فصل چهارم به بررسی مبانی فلسفی پنج‌گانه اخلاق محیط‌زیستی در اسلام پرداخته است. در فصل پنجم، نگارندگان رابطه بین فرهنگ و اخلاق محیط‌زیستی را مورد بررسی قرار داده‌اند. فصل ششم، مبانی نظری آموزش اخلاق محیط‌زیستی در پارادایم اسلامی را بررسی کرده و به پیشینه آموزش اخلاق محیط‌زیستی در کشورهای دنیا، روش‌ها و نگارنده‌ای که در این رابطه وجود دارد، نیز پرداخته است. امید است این کتاب مورد استفاده برای دانشجویان کارشناسی ارشد رشته آموزش محیط‌زیست و نیز سایر دانشجویان رشته‌های مرتبط و علاقه‌مندان و صاحب‌نظران این حوزه قرار گیرد.

مهديه رضایی

سید محمد شبیری